

Participatívny rozpočet a jeho uplatnenie vo verejnej správe na Slovensku

Čo je to participatívny rozpočet?

Participatívny rozpočet (PR) je jeden z najobľúbenejších nástrojov participácie, ako aj jeden z najefektívnejších demokratických nástrojov, ktorý umožňuje občanom priamo sa zapojiť do rozhodovania o prerozdelení časti verejných zdrojov, ktoré mesto, obec, alebo vyšší územný celok pre účely PR vyčlení. Otvára nový typ verejnej diskusie medzi občanmi a subjektami verejnej správy nielen o realizácii konkrétnych intervencií (navrhnutých projektoch), ktoré iniciovali občania, ale najmä o budúcej vízii a podobe mesta či územia tak, ako to vidia jeho obyvatelia. PR sa vo svete uplatňuje na lokálnej, regionálnej i národnej úrovni.

Význam participatívnych rozpočtov vo svete

- prvý PR vznikol v brazílskom meste Porto Alegre v roku 1989,
- s výnimkou Antarktídy dnes neexistuje kontinent, ktorý by s PR nemal skúsenosť,
- dôležitým „širitelom“ PR ako efektívneho mechanizmu rozvojovej pomoci je Svetová banka,
- v rokoch 2008 - 2010 bol PR použitý ako nástroj zmiernenia dopadov ekonomickej krízy v Portugalsku a Španielsku,
- v roku 2019 bol prvýkrát publikovaný *Svetový atlas participatívnych rozpočtov*¹, ktorý zaznamenal viac ako 11 000 existujúcich PR v 71 krajinách sveta,
- prvou krajinou, ktorá zaviedla PR na národnej úrovni, bolo Portugalsko – v rámci *GovInsider Innovation Awards* v kategórii *Najlepšie zapojenie občanov* bola iniciatíva ocenená za najlepšiu svetovú inováciu vo verejnom sektore v roku 2018; v roku 2019 ohlásila PR na národnej úrovni aj Ukrajina,
- svetovým unikátom je portugalské mesto Cascais, ktoré zaznamenalo väčšiu účasť na hlasovaní o projektoch PR ako bola účasť v komunálnych voľbách,
- príkladom dobrej praxe je podľa URBACT aj mesto Paríž, ktoré občanom umožňuje spolurozhodovať o použití 5% kapitálových výdavkov (každoročne cca 100 miliónov eur). V roku 2016 sa do PR zapojilo viac ako 158 000 ľudí.

Súčasný stav participatívnych rozpočtov na Slovensku

- záujem slovenských samospráv zavádzať PR rastie z roka na rok,
- viac ako 50 obcí a miest a 4 samosprávne kraje deklarujú, že svojim občanom umožňujú spolurozhodovať o rozdelení verejných zdrojov prostredníctvom PR,
- inovácie procesu sa objavujú sporadicky; spôsob realizovania PR je zväčša kopírovaním existujúceho prístupu v inej samospráve,
- neexistuje dostatok publikácií, vzdelávacích materiálov, štúdií, zdrojov a článkov o PR v slovenskom jazyku; nedostatočné sú aj zverejňované informácie o PR na Slovensku,
- slovenská legislatíva pojem „participatívny rozpočet“ nepozná a samosprávy musia hľadať vlastné cesty, ako sa vyrovnáť s chýbajúcim pojmom v štátnej legislatíve, ktorá upravuje ich existenciu a fungovanie (napr. vo väzbe na uvoľňovanie zdrojov).

Zrealizované aktivity Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

V rámci národného projektu Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík (NP Parti²) prebieha niekoľko aktivít:

- Realizovali sme pilotný projekt zavádzania PR v meste Hlohovec³.
- Vznikla metodika *Participatívne mechanizmy – Kto, čo, kedy, ako?*⁴, ktorá je návodom pre ďalšie samosprávy, ktoré by chceli PR zaviesť.

¹ *Svetový atlas participatívnych rozpočtov 2019*, dostupný na stiahnutie <https://www.oficina.org.pt/participatory-budgeting-world-atlas-2019.html>.

² http://www.minv.sk/?ros_np_participacia

³ Pilotný projekt č.8: Transparentnosť výkonu samosprávy a otvorené dáta, http://www.minv.sk/?ros_np_participacia_pilotne_projekty

⁴ Autormi metodiky sú experti združenia Utopia (Peter Nedoroščík, Martina Belanová) ako partneri pilotného projektu č. 8 Transparentnosť výkonu samosprávy a otvorené dáta na strane MNO. Príručka *Participatívne mechanizmy – Kto, čo, kedy, ako?*, dostupná na stiahnutie

- Pripravujeme publikáciu *Najčastejšie otázky (a odpovede) o PR*, vrátane spracovaných príkladov dobrej zahraničnej praxe.
- Formou newslettera publikujeme články a príbehy PR v slovenských samosprávach⁵.
- Vypracovali sme návrh legislatívneho zakotvenia PR do právneho poriadku SR (odvolávka na Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení)⁶.
- Realizujeme informačné podujatia⁷ a poskytujeme konzultácie k téme PR.
- Zaviedli sme participatívne rozpočty na stredných školách v Trenčianskom kraji (16 škôl, 2019) a pokračujeme v Trenčianskom, Bratislavskom a Trnavskom kraji (95 škôl, 2020).

Čo je možné urobiť pre ďalší rozvoj participatívnych rozpočtov vo verejnej správe na Slovensku?

ÚSV ROS pripravuje pokračovanie národného projektu, ktorý vychádza z predchádzajúcich zistení a identifikovaných problémov. Projekt zabezpečí:

- tvorbu nových pracovných miest koordinátorov participácie v prostredí VS, využiteľné aj pre podporu zavádzania participatívnych rozpočtov, podporu samospráv vo využívaní PR formou systematického vzdelávania zamestnancov VS a zástupcov MNO v oblasti participatívnej tvorby verejných politík,
- podporu budovania svojpomocných sietí a platforiem pre koordinátorov PR,
- podporu subjektov verejnej správy vo využívaní PR formou vytvorenia aplikácie/softvéru, ktorý by komunikoval do vnútra obecného/mestského úradu s koordinátormi procesu a bezpečne previedol úradníkov procesom zavádzania, implementácie a vyhodnotenia PR,
- realizáciu informačných podujatí a šírenie dobrej praxe prostredníctvom metodík a publikácií z NP PARTI,
- nastavenie kľúčových princípov kvalitného participatívneho rozpočtu v rámci širšej verejnej diskusie (Charta PR),
- zavedenie PR na národnej úrovni s previazaním na lokálne riešenia globálnych problémov (napr. zmiernenie dopadov klimatickej krízy, krízy spôsobenej ochorením COVID-19 a pod.).

Zodpovedná:

Ing. Alexandra Hrabínová

NP Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

e-mail: alexandra.hrabinova@minv.sk

tel.: 02/509 44 929

Bratislava, 03/2020

https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/vystupy_np_parti/2020/august_september/17_P0178_PP8_PUBLIKACIA_UTOPIA.pdf

⁵ Participatívny rozpočet a jeho uplatnenie v samospráve (03/2019) <https://mailchi.mp/df15e6792662/participativny-rozpoet-a-jeho-uplatnenie-v-samosprve?e=105003d1a6>; *Netreba všetko formalizovať, alebo čo by znamenala legislatívna úprava participatívneho rozpočtu* (12/2019) <https://mailchi.mp/b9cb8aad3aa2/netreba-vetko-formalizova-alebo-o-by-znamenala-legislatvna-prava-participativneho-rozpotu?e=9016a714f1>; *Hlasovanie nie je súťaž, ale zodpovedný výber... príbeh Trnavského participatívneho rozpočtu* (01/2020) <https://mailchi.mp/92ef410d422d/hlasovanie-nie-je-sutaz?e=04a8656bac>

⁶ Návrh legislatívneho zakotvenia PR do právneho poriadku SR bol pripravený organizáciou VIA IURIS

⁷ Podujatie „*Nie je mesto ako mesto*“, Trenčín (10/2019) http://www.minv.sk/?ros_np_participacia_z-dennikov&sprava=z-dennikov-analytiky-oktober-2019; Podujatia „*Samospráva pre ľudí – informácie, priestory, peniaze*“, Hlohovec (04/2018) https://www.minv.sk/?ros_np_participacia_z-dennikov&sprava=z-dennikov-pilotnej-schemy-april-2018 a „*Samospráva pre ľudí, ľudia pre samosprávu*“, Bratislava (08/2019) https://www.minv.sk/?ros_np_participacia_z-dennikov&sprava=z-dennikov-pilotnej-schemy-august-2019 boli realizované v rámci pilotného projektu č. 8 Transparentnosť výkonu samosprávy a otvorené dáta.